

Nousiaisten kunta
Talouden tasapainottamisohjelma 2024-2026

Sisällysluettelo

Lähtökohdat talouden tasapainottamiseen.....	2
Laadintaprosessi ja periaatteet.....	5
Tavoite	5
Talouden tasapainottamisohjelman toimenpiteet	7
Kertaluonteiset toimenpiteet	7
Suuret toistuvat toimenpiteet (yli 50 000 euron kohteet)	10
Keskisuuret toistuvat toimenpiteet (10 000 – 50 000 euron kohteet)	12
Pienet toistuvat toimenpiteet (alle 10 000 euron kohteet)	14
Periaatelinjauksia ja muita toimenpiteitä	15
Seuranta ja raportointi	16

Lähtökohdat talouden tasapainottamiseen

Kuntalain 110 §:n mukaisesti kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta alkaen. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 27 §:n mukaan kunnan valtionosuutta voidaan korottaa hakemuksesta harkinnanvaraisesti valtion talousarvion rajoissa, jos kunta ensisijaisesti poikkeuksellisten tai tilapäisten kunnallistaloudellisten vaikeuksien vuoksi on lisätyn taloudellisen tuen tarpeessa. Taloudellisen tuen tarpeeseen vaikuttavina seikkoina otetaan huomioon myös paikalliset erityisolosuhteet. Valtionosuuden korotuksen myöntämisen ehtona on, että kunta on hyväksynyt suunnitelman taloutensa tasapainottamiseksi toteutettavista toimenpiteistä.

Nousiaisten kunta laati vuosille 2020-2023 talouden tasapainottamisohjelman, jonka toimenpiteitä on tarkasteltu valtuuston 14.11.2022 § 79 kokouksessa erikseen vuoden 2023 osalta. Kunnanhallitus on kokouksessaan 9.10.2023 § 169 päättänyt uuden talouden tasapainottamisohjelman laadinnan käynnistämisestä vuosille 2024-2026.

Talouden tasapainottamisohjelman laadinta lähtee ajatuksesta, että Nousiaisten kunnan kustannusrakenteeseen täytyy saada merkittäviä muutoksia, jotta kunta voi tavoitella itsenäisyytensä säilyttämistä sekä välttää kriisikuntamenettelyltä tulevina vuosina. Talouden tasapainottamisohjelman laadinnan tarkoituksena on muuttaa kustannusrakennetta mahdollisimman kestäväksi siten, että lakisääteisten palvelujen tuottaminen turvataan mahdollisimman hyvin tulevaisuuden haastavissa ja osittain ennalta-arvaamattomissa olosuhteissa. Talouden tasapainottamisohjelma on luonnollinen ja merkittävä toimenpide, jonka keskeisenä periaatteena on turvata lakisääteisten palvelujen tarjonta sekä kunnan itsenäisyys.

Nousiaisten kunnalla ei ole taseeseen kertynyttä alijäämää vuosien 2020–2022 aikana ja vuoden 2023 tilinpäätöksen lopullinen tulos varmistuu keväällä 2024. Tilanteessa 31.12.2022 taseeseen on kertynyttä ylijäämää 2 462 748 euroa ja vuoden 2023 tilinpäätöksen ennakoidaan olevan lähellä nollatulosta. Nousiaisten kunta on saanut harkinnanvaraista valtionosuutta vuonna 2020 yhteensä 650 000 euroa (138 €/asukas). Vuosien 2020-2022 tilinpäätökset ovat toteutuneet selvästi alkuperäisiä talousarvioita vahvempana. Vuonna 2020 kunta teki selvästi ennakoitua vahvemman tuloksen, kun vähäisesti alijäämäinen (- 99 351 €) talousarvio kääntyi lopulta ylijäämäiseksi (+ 2 646 564 €). Vuoden 2021 alkuperäinen talousarvio oli alijäämäinen (- 856 230 €) ja lopullinen tulos alijäämäinen (- 63 365 €). Vastaavasti vuoden 2022 alkuperäinen talousarvio oli alijäämäinen (- 379 252 €) ja lopullinen tulos alijäämäinen (- 191 432 €). Vuoden 2023 alkuperäinen talousarvio oli alijäämäinen (- 752 303 €) ja lopullinen tulos varmistuu keväällä 2024.

Nousiaisten kunta on toteuttanut talouden tasapainottamisohjelmaansa vuosina 2020-2023 ja tilinpäätösten tuloksiin on vaikuttanut merkittävilta osin kunnan omistuksessa olevien vanhojen rakennusten kirjanpidolliset alakirjaukset. Näitä kirjanpidollisia alakirjauksia on tehty Nummen kouluun ja Moisiokotiin (vanhainkoti) vuonna 2020, Moisiokotiin (vanhainkoti) vuonna 2021, Henrikin yhtenäiskoulun B- ja C-osaan vuosina 2022-2023 (jatkuu vielä 6/2024 asti). Toimintaympäristön muutoksista johtuen osaa talouden tasapainottamisohjelman toimenpiteistä ei ole voitu toteuttaa ohjelman mukaisessa aikataulussa tai muodossa, jolloin toimenpiteet ovat siirtyneet myöhemmälle tulevaisuuteen. Vastaavasti kunnan kulurakenteeseen on tullut myös kustannuksia kasvattavia kuluja esimerkiksi valtakunnallisten palkankorotusten, inflaation, korkokulujen ja kasvavien lakivelvoitteiden johdosta. Peruspalvelujen turvaamiseksi ja uusien lakivelvoitteiden täyttämiseksi kunta on toteuttanut investointeja rakennuksiin, infraan ja tietojärjestelmiin, jotka ovat kasvattaneet vuosipoistoja, rahoituskuluja ja käyttökustannuksia.

Nousiaisten kunnan tulot ja kulut ovat kokeneet vuodesta 2023 alkaen poikkeuksellisen suuren muutoksen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelujen ja rakenteiden uudistuksen myötä, kun kunnan/kuntayhtymän vastuulla ollut järjestämis- ja rahoitusvastuu siirtyi hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen. Vuodesta 2023 alkavia seuraavia vuosia voidaan kuvata siirtymävuosina, joiden aikana selkeytyy tarkemmin sote-uudistuksen jälkeisen ns. uuden kunnan kustannusrakenne. Esimerkiksi Nousiaisten kunnan verotulojen ja valtionosuuden ennakoidaan laskevan vuonna 2024 vuoden 2023 tasosta ja muutoinkin osa kuntahistorian suurimman uudistuksen toiminnallisista ja taloudellisista vaikutuksista kirkastuu taloussuunnitelmavuosien aikana. Talouden tasapainottamisohjelman laadinnassa on tunnistettu, että toteutuneen sote-uudistuksen myötä kunnan vuosittaiset tulot ja kulut ovat vuodesta 2023 alkaen jatkossa vahvemmin ennakoitavissa. Kunnan omalla toiminnalla ja päätöksenteolla voidaan siis vaikuttaa laaja-alaisemmin lopulliseen tulokseen.

Tulevina vuosina kunnan tulee sopeuttaa käyttötalouttaan tuloja lisäämällä ja kuluja karsimalla. Yksinkertaistettuna käyttötalouden tulot ja kulut täytyy saada riittävästi tasapainoon, jotta taseeseen ei kerry alijäämää taloussuunnitelmavuosien aikana. Kunnan tulot ja kulut ovat edelleen merkittävilta osin riippuvaisia toimintaympäristöstä (mm. verotulot, työttömyys, työehtosopimusten mukaiset palkankorotukset, inflaatio, korkokulut) ja valtion harjoittamasta politiikasta (mm. valtionosuudet, valtionavustukset, hankerahoitukset, omarahoitusosuudet, henkilöstömitoitukset/-vaatimukset). Vuodesta 2023 alkaen Varsinais-Suomen hyvinvointialueen toiminnalla ja päätöksenteolla on tunnistettavaa vaikutusta kunnan menestymismahdollisuuksiin ja elinvoimaan. Lisäksi vuodesta 2025 alkaen Turun työllisyysalueella on hyvinvointialueen kaltaista tunnistettavaa vaikutusta kunnan menestymismahdollisuuksiin ja elinvoimaan. Nousiaisten kunnan taloudellinen kehitys linkittyy vahvasti

Turun kaupunkiseudun ja Varsinais-Suomen yleiseen kehitykseen. Erityisesti Nousiaisten kunnan työvoimasta suurin osa pendelöi Turun kaupunkiseudun suuriin kaupunkeihin kuten Turku, Raisio ja Naantali.

Talouden tasapainottamisohjelman vuosien 2024-2026 aikana kunnan on tarkoitus toteuttaa Henrikin yhtenäiskoulun B-osan uudisrakennus (kooltaan n. 3980 brm²), joka on investointina poikkeuksellisen merkittävä ja rahallisesti suuri kunnalle. Rakennettava koulurakennus on suunnattu Nousiaisten kunnan kaikille yläkoululaisille. Yhtenäiskoulun B-osan rakentaminen on jatkumoa vuonna 2021 valmistuneelle Henrikin yhtenäiskoulun A-osalle, joka on suunnattu Nousiaisten kunnan alakoululaisille. Yhtenäiskoulun A- ja B-osan tilat muodostavat valmistuessaan yhtenäiskoulun kokonaisuuden, jotka ovat tehokkaasti alakoululaisten, yläkoululaisten, lukiolaisten sekä iltakäyttäjien käytössä. Toteutettavan Henrikin yhtenäiskoulun B-osan myötä kunnan investointitarpeet lakisääteisten palvelujen turvaamiseksi vähenevät merkittävältä osin ja kunnan on mahdollista luopua vaiheittain muista olemassa olevistaan koulu- ja päiväkotikiinteistöistään tapauskohtaisesti reagoiden lapsimäärän vähenemiseen (valtakunnallinen ilmiö) ja kiinteistöjen peruskorjaustarpeisiin (korjausvelka).

Taloussuunnittelun kannalta Henrikin yhtenäiskoulun B-osan investointi heikentää erityisesti vuosien 2022-2024 tulosta vanhan koulurakennuksen purkukustannusten sekä kirjanpidollisen alaskirjauksen osalta. Vanhan koulurakennuksen väistötiloista aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia vuosille 2024-2026. Lisäksi alustavasti vuonna 2026 valmistuvasta koulurakennuksesta ja piha-alueesta aiheutuu kasvavia vuosipoistoja, rahoituskuluja ja käyttökustannuksia. Koulurakennuksen irtaimiston hankinta ajoittunee vuodelle 2026, jolloin irtaimiston hankinnasta aiheutuvat kasvavat vuosipoistot kohdistuvat alustavasti pääosin vuosille 2027-2029.

Talouden tasapainottamisohjelmassa keskitytään niihin tekijöihin (tuloihin ja kuluihin), joihin Nousiaisten kunta voi omalla toiminnallaan vaikuttaa. Talouden tasapainottamisen keinovalikoimana on lisätä käyttötalouden toimintatuottoja (myynti- ja maksutuottojen kasvattaminen), lisätä verotuloja (veronkorotukset, asukas-, kiinteistö- ja yritysmäärän kasvattaminen) ja toiminnallaan vaikuttaa osittain valtionosuuksien kasvuun (mm. HYTE-kerroin). Vastaavasti keinovalikoimana on vähentää käyttötalouden toimintakuluja (henkilöstökustannukset, palvelujen ostot, aineet, tarvikkeet ja tavarat, avustukset ja muut toimintakulut) sekä karsia/lykätä investointeja. Tulokseen voidaan vaikuttaa myös lainanottopolitiikalla, poistosuunnitelmalla ja kiinteistöjen omistuksesta luopumisella. Lisäksi tulokseen voidaan vaikuttaa kertaluonteisilla toimilla (väliaikaiset järjestelyt, omaisuusjärjestelyt, harkinnanvarainen valtionosuus, lomautukset, myyntivoitot ja muut satunnaiserät).

Kiperät talouden tasapainottamistoimenpiteet ja niihin liittyvät päätökset ovat kunnan kannalta välttämättömiä, mutta kuntayhteisössä tarvitaan myös asennetta, paloa ja ennakkoluulotonta kehittämistyötä, jolla pystymme lisäämään palvelujen tuottavuutta, lisäämään elinvoimaa ja vahvistamaan tulopuolta.

Talouden tasapainottamisohjelmassa ei ole kyse pelkästään säästöohjelmasta, sillä kunta pyrkii yhtäaikaaisesti vahvistamaan tulopuolta ja keventämään kulupuolta. Yksittäisiin asioihin voidaan tai joudutaan panostamaan talouden tasapainottamisohjelmasta huolimatta nykyistä enemmän, mikäli sillä arvioidaan saavutettavan parempi lopputulos tai esimerkiksi muuttuvan lainsäädännön myötä voi ilmetä pakollinen tarve uusia tietojärjestelmiä tai lisätä henkilöstöresurssia tuottamaan uusia lakisääteisiä tehtäviä. Kunkin toimenpiteen osalta tehdään erillinen päätös kunnassa hallintosäännön toimivallan perusteella viranhaltija- tai toimielintasolla.

Laadintaprosessi ja periaatteet

Talouden tasapainottamisohjelman laadintaprosessin aikana on pyritty tarkastelemaan mahdollisimman ennakkoluulottomasti kunnan tulo- ja kulu-eriä. Selvitystyössä on tarkasteltu mm. kunnan omistuksen myyntiä ja vuokrausta, lakisäänteisten palvelujen toteuttamista vaihtoehtoisilla toiminta- ja yhteistyömalleilla, mahdollisuutta luopua ei-lakisäänteisten palvelujen tarjoamisesta, avustuksista, seudullisesta yhteistyöstä sekä kuntamarkkinoinnista. Lisäksi on selvitetty mahdollisuutta palvelujen keskittämiseen ja palvelutarjonnan tehostamiseen.

Talouden tasapainottamisohjelmaa valmisteltiin aluksi viranhaltijavetoisesti johtoryhmän vetämänä projektina, jonka jälkeen laadintaa on toteutettu syksyn aikana yhteistyössä valtuutettujen, ensimmäisten varavaltuutettujen ja lautakuntien varsinaisten jäsenten kanssa. Tarkoituksena on, että valtuusto hyväksyy lopullisen talouden tasapainottamisohjelman kokouksessaan 4.12.2023 eli samassa kokouksessa talousarvion 2024 ja taloussuunnitelman 2024-2026 kanssa. Sen jälkeen, kun talouden tasapainottamisen toimenpiteistä on päätetty, hyväksytyjen toimenpiteiden vaikutukset huomioidaan määrärahamuutoksina.

Tavoite

Talouden tasapainottamisohjelman tavoitteeksi on määritelty, että noin 1,6 miljoonan vuosittainen käyttötalousvaje saadaan oikaistua vuoteen 2026 mennessä. Vuosikatteen tulee säilyä positiivisena ja taseeseen ei kerry alijäämää vuosien 2024-2026 aikana. Esitetty 1,6 miljoonan vuosittainen käyttötalousvaje perustuu kunnanhallituksen 30.10.2023 § 187 käsittelemään ensimmäiseen talousarviokäsittelyyn. Käyttötalousvajeen muodostuminen tarkemmin kuvattuna:

Ulkoiset toimintatuotot (TS2026): 2 220 587 euroa
Valmistus omaan käyttöön (TS2026): 56 000 euroa
Ulkoiset toimintakulut (TS2026): - 17 983 647 euroa
Toimintakate (TS2026): -15 707 060 euroa
Verotulot (TS2026): 10 851 000 euroa
Valtionosuudet (TS2026): 5 564 423 euroa
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä (TS2026): -672 325 euroa
Vuosikate (TS2026): 36 038 euroa
Poistot ja arvonalentumiset (TS2026): - 1 679 706 euroa
Tilikauden tulos (TS2026): - 1 643 668 euroa
Poistoeron muutos (TS2026): 13 715 euroa
Tilikauden yli/-alijäämä (TS2026): - 1 629 953 euroa

Talouden tasapainottamisohjelman tavoitteen määrittelyssä on varauduttu mm. seuraaviin tekijöihin:

- Henkilöstön palkkakustannusten nousuun vuosina 2024-2026. Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus päättyy 30.4.2025. Tiedossa ovat vuodelle 2024 ajoittuvat palkankorotukset sekä viisivuotisen palkkaohjelman (2023-2027) korotukset. Vuosille 2025 ja 2026 ajoittuviin palkankorotuksiin on varauduttu 2 % -korotuksella, lopulliset palkankorotukset vuosille 2025 ja 2026 tarkentuvat, kun uuden kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimuksen osalta saadaan neuvottelutulos.
- Vuosille 2024-2026 ajoittuviin investointeihin ja niistä aiheutuviin kasvaviin vuosipoistoihin sekä käyttökustannuksiin.
- Kasvavaan lainatarpeeseen ja korkokustannuksiin (pitkäaikaisen lainan lisääminen vallitsevassa korkotilanteessa).
- Valtionosuuksien säilymiseen ennallaan talousarviovuoden 2024 tasossa vuosina 2024-2026.
- Toimintatuottojen säilymiseen ennallaan talousarviovuoden 2024 tasossa vuosina 2024-2026.
- Verotulojen tiliointi veroennustekehikon mukaisesti vuosina 2024-2026.

Talouden tasapainottamisohjelman tavoitteen määrittelyssä ei ole huomioitu mm. seuraavia tekijöitä:

- Veronkorotuksia vuodelle 2024. Vaikutus tuloihin. (Valtuusto on päättänyt veronkorotuksista marraskuun 2023 valtuustossa)
- Nousiaisten kunnan talousarvio 2024 ja taloussuunnitelma vuosille 2024-2026; toisen talousarviokäsittelyn muutoksia. Vaikutus tuloihin ja kuluihin. (Valtuusto päättää lopullisen talousarvion sisällöstä joulukuun 2023 valtuustossa)
- Kunnalla vuokralla ja omistuksessa olevista kiinteistöistä luopumista. Vaikutus tuloihin ja kuluihin. (Kiinteistöstrategia, koulu- ja päiväkotiverkko, korjausvelka)
- Sote- ja pelakiinteistöjen yhtiöittämisvelvoitetta vuoden 2025 loppuun mennessä, mahdollista perustaa yhtiö markkinaehtoista vuokraustoimintaa varten tai luopua kiinteistöjen omistuksesta. Vaikutus tuloihin ja kuluihin. (Moisiokoti, Terveystalo, Nummen paloasema, Valpperin paloasema)
- Työllisyys- ja elinkeinopalvelujen uudistusta 1.1.2025 alkaen. Työllisyysalueen palvelujen järjestämisvastuu on Turun kaupungilla ja rahoitusvastuu on kunnissa. Vaikutus tuloihin ja kuluihin. (Valtionosuus, palvelujen ostot; työmarkkinatuki ja yhteistoiminnan rahoittaminen, verotulot / työvoiman ja työllisyyden kehitys)
- Harkinnanvaraista valtionosuutta. Vaikutus tuloihin. (Valtiovarainministeriö myöntää vuosittain hakemusten perusteella harkintaansa käyttäen)
- Muita vuosille 2024-2026 ajoittuvia hankkeita, uudistuksia, yllättäviä ja merkittäviä väestörakenteen tai -määrän muutoksia, työttömyyteen liittyviä yllättäviä ja merkittäviä muutoksia, toimintaympäristöön liittyviä yllättäviä ja merkittäviä muutoksia, lakivelvoitteita tai -muutoksia, joista ei ole riittävästi tietoa talouden tasapainottamisohjelman hyväksymisen yhteydessä. Vaikutus tuloihin ja kuluihin.

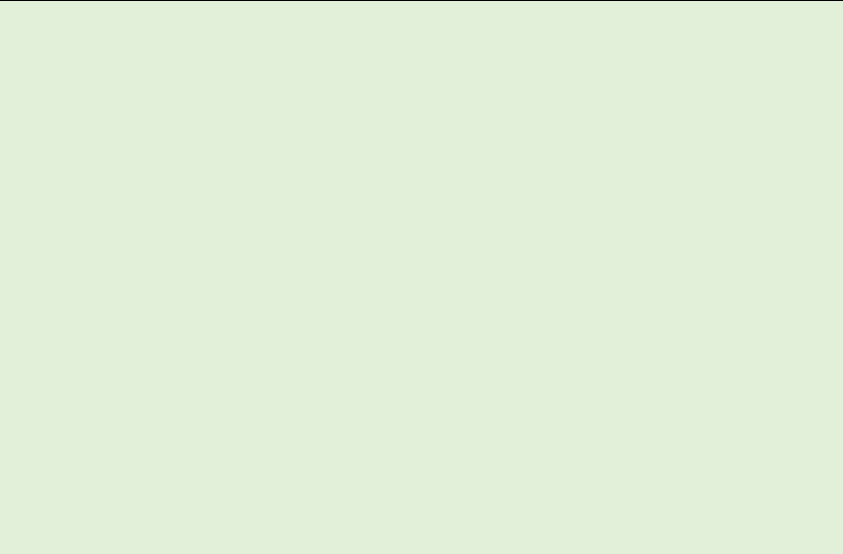
Talouden tasapainottamisohjelman toimenpiteet

Talouden tasapainottamisohjelma koostuu toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kertaluonteisesti yksittäisen vuoden tulokseen taikka toistuvasti jokaiseen taloussuunnitelmavuoden tulokseen. Yksittäisen toimenpiteen osalta esitettynä on sanallinen tarkennus, arvioitu toteutusvuosi, toteutuksesta vastaava toimielin sekä raportointia varten oleva seurantaosio. Kertaluonteisten toimenpiteiden osalta lisäksi kuvattuna on arvioitu euromääräinen vaikutus asteikolla: suuri, keskikokoinen ja pieni. Yksittäisen toimenpiteen euromääräiset vaikutukset kuvataan seurantaosioon osavuosisiraportoinnin yhteydessä, kun toimenpiteeseen liittyvät päätökset on tehty kunnassa.

Kertaluonteiset toimenpiteet

<i>Toimenpide</i>	<i>Sanallinen tarkennus</i>	<i>Euro- määräi- sesti ar- vioitu vaikutus (suuri, keskiko- koinen, pieni)</i>	<i>Arvi- oitu toteu- tus- vuosi</i>	<i>Toteu- tuk- sesta vas- taava toimie- lin</i>	<i>Toteutumisen seuranta (seurataan vuosittain osavuosisiraportoinnin yhteydessä)</i>
Ylimääräisten valtionavustusten hakeminen	<p>Haetaan syksyllä 2024 valtiolta harkinnanvaraista valtionosuutta. Hakuvaatimusten mukaan kunnan tulee olla ensisijaisesti poikkeuksellisten tai tilapäisten kunnallista- loudellisten vaikeuksien vuoksi lisätyn ta- loudellisen tuen tarpeessa. Lisäksi haun edellytyksenä on hyväksyty talouden tasa- painotusohjelma. Mikäli harkinnanvaraista valtionosuutta ei myönnetä, niin uutta ha- kua tarkastellaan vuosina 2025-2026.</p> <p>Kertaluonteinen vaikutus käyttötalouteen perustuu kunnan hakemukseen ja lopulta valtiovarainministeriön päätökseen.</p>	suuri	2024- 2026	kunnan- hallitus	

Kunnan omistuksessa olevista kiinteistöistä luopuminen	<p>Luovutaan kunnan omistuksessa olevista kiinteistöistä. Tarkastelu tehdään tapauskohtaisesti ja kiinteistöstrategiaa hyödyntäen.</p> <p>Kertaluonteinen vaikutus käyttötalouteen perustuu mahdollisesta myynnin yhteydessä syntyneestä myyntivoitosta tai -tappiosta (myyntihinta suhteessa kirjanpidolliseen tasearvoon).</p>	suuri	2024-2026	tekninen lautakunta	
Henkilöstön lomauttaminen	<p>Tarkastellaan mahdollisuutta lomauttaa henkilöstö erillisellä päätöksellä tuotannollisista ja/tai taloudellisista syistä. Lomautus on työnantajan suorittama toimenpide, jolla keskeytetään työnteko ja palkanmaksu väliaikaisesti työsuhteen muutoin pysyessä voimassa.</p> <p>Työnantajan on käytävä yhteistoimintalain mukaiset neuvottelut ennen kuin tarvittavista toimenpiteistä, kuten lomautuksesta, päätetään. Henkilöstön lomautus ei voi olla vuosittain toistuva toimenpide.</p> <p>Kertaluonteinen vaikutus käyttötalouteen perustuu mahdollisesta henkilöstösäästöstä, josta laaditaan arvio päätöksenteon tueksi.</p>	suuri	2024-2026	Lautakunnat, kunnanhallitus	

<p>Pikisaaren virkistysalueesta luopuminen</p>	<p>Pikisaaren virkistysalue on kokonaispinta-alaltaan 9,870 ha. Virkistysalueesta noin 1 ha pinta-ala on aktiivisesti uimareiden käytössä. Nousiaisten kunta omistaa virkistysalueesta 9/10 ja Maskun kunta 1/10.</p> <p>Kunnan on mahdollista luopua koko virkistysalueesta tai vähintään vajaakäytöllä olevasta maa-alueesta myynnin tai maanvaihdon kautta. Toimenpide vaatii yhteistyötä Maskun kunnan kanssa.</p> <p>Kertaluonteinen vaikutus käyttötalouteen perustuu mahdollisesta myynnin yhteydessä syntyneestä myyntivoitosta tai -tappiosta (myyntihinta suhteessa kirjanpidolliseen tasearvoon).</p>	<p>suuri</p>	<p>2024-2026</p>	<p>kunnanhallitus</p>	
---	--	--------------	------------------	-----------------------	---

Suuret toistuvat toimenpiteet (yli 50 000 euron kohteet)

Toimenpide	Sanallinen tarkennus	Arvioitu toteutusvuosi	Toteutuksesta vastaava toimielin	Toteutumisen seuranta (seurataan vuosittain osavuosisraportoinnin yhteydessä)
Tuloveroprosentin tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain tuloveroprosenttia osana talousarvion valmistelua. Pohjalla on vuoden 2023 tuloveroprosentti 8,86 %. Euro-määräinen arvio tuloveroprosentin noston vaikutuksesta esitetään vuosittain tuloverosta päätettäessä.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina verotuloina.</p>	2024-2026	valtuusto	
Henkilöstömäärän tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain mahdollisuutta vähentää henkilöstömäärää osastokohtaisesti osana talousarvion valmistelua. Tarkastelussa huomioidaan mahdollisuus jättää vakituisia työ- ja virkasuhteita täyttämättä eläköitymisten yhteydessä. Lisäksi tarkastellaan mahdollisuutta olla jatkamatta määräaikaisten työntekijöiden työsopimuksia. Lakisääteisten palvelujen turvaamiseksi huolehditaan riittävästä työhyvinvoinnista, työterveyshuollosta sekä henkilöstö- ja sijaisresurssista, jotta sairauspoissaolot eivät nosta henkilöstökuluja.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	lautakunnat, kunnanhallitus, valtuusto	
Koulu- ja päiväkotiverkon tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain osana talousarvion valmistelua mahdollisuutta karsia koulu- ja päiväkotiverkkoa. Koulu- ja päiväkotiverkoston karsiminen perustuu palvelutarpeen muutokseen (vähenevään lapsimäärään) ja ennen mahdollisia päätöksiä laaditaan koulu- tai</p>	2024-2026	kasvatus- ja sivistyslautakunta, kunnanhallitus, valtuusto	

	<p>päiväkotiverkkoselvitys sekä huolehditaan kuulemisesta.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>			
<p>Investointien ajoittamisen, karsimisen ja lykkäämisen tarkastelu vuosittain</p>	<p>Tarkastellaan vuosittain investointeja osana talousarvion valmistelua. Tarkastelussa huomioidaan mahdollisuus karsia tai lykätä investointeja. Lisäksi tarkastellaan mahdollisuutta yhdistää investointeja suuremmiksi kokonaisuuksiksi kustannustehokkuuden (volyymin) saamiseksi. Investointien oikealla ajoittamiselle voidaan säästää kustannuksia ja välttää toiminnassa kohdattavia äkillisiä investointitarpeita.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	<p>tekninen lautakunta, kunnanhallitus, valtuusto</p>	
<p>Vakituisen asunon kiinteistöveroprosentin tarkastelu vuosittain</p>	<p>Tarkastellaan vuosittain vakituisen asunon kiinteistöveroprosenttia osana talousarvion valmistelua. Pohjalla on vuoden 2023 kiinteistöveroprosentti 0,50 %. Euromääräinen arvio veroprosentin noston vaikutuksesta esitetään vuosittain kiinteistöveroista päätettäessä. Sallittu vaihteluväli on 0,41 - 0,90 %. Veroa peritään vain asunnosta, jossa asutaan pysyvästi. Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina verotuloina.</p>	2024-2026	<p>valtuusto</p>	
<p>Opettajien tuntikehysleikkauksen tarkastelu vuosittain</p>	<p>Tarkastellaan vuosittain mahdollisuutta opettajien tuntikehysleikkauksiin, joka vaikuttaa suoraan opetusryhmien kokoon ja jakotunteihin.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	<p>kasvatus- ja sivistyslautakunta</p>	

Keskisuuret toistuvat toimenpiteet (10 000 – 50 000 euron kohteet)

Toimenpide	Sanallinen tarkennus	Arvioitu toteutusvuosi	Toteutuksesta vastaava toimielin	Toteutumisen seuranta (seurataan vuosittain osavuosisiraportoinnin yhteydessä)
Lasten kotihoidontuen vähentämisen tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain mahdollisuutta lasten kotihoidontuen vähentämiseen osana talousarvion valmistelua.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	kasvatus- ja sivistyslautakunta	
Vähennetään varautumistyöhön varattua määrärahaa	<p>Tarkastellaan mahdollisuutta vähentää varautumistyöhön liittyvää määrärahaa talousarviossa.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	kunnanhallitus	
Yleisen kiinteistöveroprosentin tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain yleistä kiinteistöveroprosenttia osana talousarvion valmistelua. Pohjalla on vuoden 2023 kiinteistöveroprosentti 1,00 %. Euromääräinen arvio veroprosentin noston vaikutuksesta esitetään vuosittain kiinteistöveroista päätettäessä. Sallittu vaihteluväli on 0,93–1,80 %. Veroa peritään tonteista ja liikerakennuksista.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina verotuloina.</p>	2024-2026	valtuusto	
Kuntamarkkinoinnin määrärahan tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain kuntamarkkinointiin osoitettuja määrärahoja. Kuntamarkkinoinnin määräraha on ollut vuosittain noin 37 000 euroa.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	kasvatus- ja sivistyslautakunta	

Hulevesimaksun käyttöönnoton tarkastelu	<p>Tarkastellaan mahdollisuutta ottaa käyttöön uusi hulevesimaksu, jolla katetaan osa hulevesiverkoston laajentamisesta ja ylläpitämisestä aiheutuvista kustannuksista.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina toimintatuottoina.</p>	2024-2026	valtuusto	
Kirjaston aukioloaikojen ja omatoimikirjaston tarkastelu	<p>Tarkastellaan mahdollisuutta vähentää kirjaston aukioloaikoja tai siirtymistä kohti omatoimikirjastoa, jossa asiakas voi asioida omatoimisesti kirjaston palveluaukioloaikojen ulkopuolella.</p> <p>Kirjaston nykyiset tilat eivät sovellu sellaiseenaan omakotikirjastoksi. Kirjastossa työskentelee lähtötilanteessa 3 työntekijää, aukioloajat: Ma-To klo 12.00-19.00, Pe klo 9.00-16.00, La-Su suljettu.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.</p>	2024-2026	kasvatus- ja sivistyslautakunta	
Metsähakkuiden lisääminen	<p>Toteutetaan Nousiaisten kunnan omistamien metsämaiden metsähakkuita Metsänhoitoyhdistyksen metsänhoitosuunnitelman mukaan. Tarkastellaan mahdollisuutta lisätä metsähakkuita vuosina 2024-2026.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina toimintatuottoina.</p>	2024-2026	tekninen lautakunta	
Hyvinvointikertoimen korottaminen toimenpiteillä	<p>Tarkastellaan hyvinvointikertoimeen vaikuttavia kriteereitä ja tehdään toteutettavissa olevat toimenpiteet kertoimen korottamiseksi.</p> <p>Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy</p>	2024-2026	lautakunnat, kunnanhallitus, valtuusto	

	<p>osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Lähtötilanteessa (v. 2022) Nousiaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen HYTE-kerroin oli 68/100.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina valtionosuuksina.</p>			
--	--	--	--	--

Pienet toistuvat toimenpiteet (alle 10 000 euron kohteet)

<i>Toimenpide</i>	<i>Sanallinen tarkennus</i>	<i>Arvioitu toteutusvuosi</i>	<i>Toteutuksesta vastaava toimielin</i>	<i>Toteutumisen seuranta (seurataan vuosittain osavuosisiraportoinnin yhteydessä)</i>
Muut asuinrakennusten kiinteistöveroprosentin tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain muut asuinrakennusten kiinteistöveroprosenttia osana talousarvion valmistelua. Pohjalla on vuoden 2023 kiinteistöveroprosentti 1,20 %. Euromääräinen arvio veroprosentin noston vaikutuksesta esitetään vuosittain kiinteistöveroista päätettäessä. Sallittu vaihteluväli on 0,93–1,80 %. Veroa peritään vapaa-ajan asunnoista.</p> <p>Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina verotuloina.</p>	2024-2026	valtuusto	
Rakentamaton rakennuspaikan kiinteistöveroprosentin tarkastelu vuosittain	<p>Tarkastellaan vuosittain rakentamaton rakennuspaikan kiinteistöveroprosenttia osana talousarvion valmistelua. Pohjalla on vuoden 2023 kiinteistöveroprosentti 3,00 %. Euro-määräinen arvio veroprosentin noston vaikutuksesta esitetään vuosittain kiinteistöveroista päätettäessä. Sallittu vaihteluväli on 2,00–6,00 %. Veroa peritään tyhjiä tonteista, jotta vauhditetaan asuntojen rakentamista.</p>	2024-2026	valtuusto	

	Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina verotuloina.			
Kuntosalikorttien myynnin tehostaminen / hinnan korottaminen	Tarkastellaan mahdollisuutta tehostaa kuntosalikorttien myyntiä. Vuosikortteja myydään noin 470 kappalaetta. Vaihtoehtoisesti korotetaan kuntosalikorttien hintoja. Mahdollisesta kuntosalikorttien hinnan korottamisesta tehdään erillinen päätös. Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina toimintatuotoina.	2024-2026	kasvatus- ja sivistyslautakunta	
Nouste Areenan salivuorojen (viikonloput) myynnin tehostaminen / hintojen korottaminen	Tarkastellaan mahdollisuutta tehostaa Nouste Areenan salivuorojen myyntiä erityisesti viikonloppujen osalta. Arkipäivien osalta Nouste Areena on ollut loppuunmyyty. Vaihtoehtoisesti korotetaan Nouste Areenan salivuorojen tuntihintaa. Vaikutus käyttötalouteen tulee kasvavina toimintatuotoina.	2024-2026	kasvatus- ja sivistyslautakunta	
Valtuutettujen lukumäärän tarkastelu valtuustokauden vaihtumisen yhteydessä	Valtuutettujen lukumäärä on mahdollista tarkastella osana hallintosäännön päivittämistä ja valtuustokauden vaihtumista. Valtuutettujen lukumäärästä päättää valtuusto ja enintään 5000 asukkaan kunnassa valtuutettuja tulee olla pariton lukumäärä, joka on vähintään 13 valtuutettua. Valtuustokaudella 2021-2025 valtuutettuja on ollut 19. Vaikutus käyttötalouteen tulee vähenevinä toimintakuluina.	2025	valtuusto	

Periaatelinjauksia ja muita toimenpiteitä

- Kunta tarkastelee erikseen omakotitonttien, rivitalotonttien ja yritystonttien myyntihintoja parhaaksi katsomallaan tavalla
- Kunta tarkastelee erikseen mahdollisia palvelujen ulkoistamisia parhaaksi katsomallaan tavalla
- Kunta tarkastelee erikseen kunta- ja hankeyhteistyön lisäämistä eri palveluissa parhaaksi katsomallaan tavalla
- Toimielinten kokousmäärät pidetään vähäisenä rytmittämällä toimielinten kokouksia, ennakoimalla ja valmistelemalla päätökset riittävän ajoissa

- Päätösvalmistelussa ja skenaariolaskelmissa hyödynnetään pääosin kunnan oman henkilökunnan osaamista, jotta ostopalveluja tarvitaan mahdollisimman vähäisesti
- Palvelujen järjestämisessä ja kehittämisessä käytetään hyödyksi avustus-/hankerahoitusta
- Matkakustannusten vähentämiseksi kokoukset ja koulutukset pidetään pääosin Nousiaisissa tai etäyhteydellä (Teams-kokous)
- Henkilöstön ja luottamushenkilöiden koulutuksissa hyödynnetään tarjolla olevia ilmaisia koulutuksia
- Henkilöstön ja luottamushenkilöiden kokous- ja seminaaritarjoilut järjestetään maltillisina

Seuranta ja raportointi

Talouden tasapainottamisohjelman säännöllisellä seurannalla ja raportoinnilla varmistetaan ohjelman tarkoituksenmukaisuus ja eteneminen. Talouden tasapainottamisohjelman toteutuksen ohella tulee aktiivisesti tarkastella toimintaympäristön muutosta ja tarvittaessa päivitettävä ohjelmaa, mikäli toimintaympäristön muutos vaikuttaa merkittävästi kunnan tehtävien toteuttamiseen tai rahoittamiseen.

Kunnanhallituksella on kokonaisvastuu talouden tasapainottamisohjelman toimeenpanosta. Lautakunnat vastaavat käytännön toimenpiteiden toteuttamisesta valtuuston päättämällä tavalla ja päätetyssä aikataulussa.

Kunnanjohtaja ja osastopäälliköt vastaavat tasapainottamisohjelman toimeenpanon valmistelusta ja toteuttamisen raportoinnista kunnanhallitukselle. Kunnanhallitus raportoi valtuustolle puolivuositain osavuosisiraporttien yhteydessä yksityiskohtaisesti tasapainottamisohjelman toteutumisesta.

Tarkastuslautakunnan tehtäväksi annetaan seurata ohjelman toteutumista aikataulussa ja raportoida mahdollisista poikkeamista viipymättä valtuustolle.